

วารสารชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพครู

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568) หน้า 106 - 117

Journal of Teacher Professional Learning Community (JTPLC)

Vol. 5, No. 2, pp. 106 - 117, July – December 2025

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/jtplc>

มองผ่านเลนส์ชาติพันธุ์วรรณนา กับการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในบริบทปฐมวัย

An Ethnographic Lens on Science Learning in Early Childhood

สมกมล บุญมี และ จิราภรณ์ ทัพซาย *

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น

Somkamon Boonmee and Jiraporn Tupsai*
Khon Kaen University Demonstration School, Thailand
*Corresponding Author's email: tjirap@kku.ac.th

Received: 30 Sep 2025

Revised: 30 Dec 2025

Accepted: 31 Dec 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและกระบวนการของการใช้ “เลนส์ชาติพันธุ์วรรณนา” เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงวัฒนธรรมต่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในบริบทปฐมวัย การศึกษาแนวทางนี้ทำทลายกระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยม ที่เน้นการวัดผลและตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ไปสู่แนวทางเชิงนัยนิยม ที่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงประสบการณ์เชิงอัตวิสัย, โลกทัศน์ และการสร้างความหมายร่วมกัน ของเด็กอย่างลึกซึ้งและละเอียดอ่อน การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูและนักวิจัยสามารถเข้าถึงพลวัตที่ซับซ้อนของการปฏิสัมพันธ์ การสืบเสาะหาความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยเน้นการให้ความสำคัญกับ “เสียงของเด็ก” และการเคารพอำนาจในการตัดสินใจของเด็ก ในฐานะผู้ร่วมสร้างสรรค์ความรู้ งานวิจัยนี้เสนอให้ครูปฐมวัยทำหน้าที่เป็นนักวิจัยผู้เป็นเครื่องมือหลัก โดยอาศัยการบรรยายอย่างหนาแน่น ภายใต้ระเบียบวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา ซึ่งเหมาะสมกับการเก็บข้อมูลจากเด็กปฐมวัยที่ไม่สามารถใช้แบบทดสอบหรือแบบสอบถามได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้ให้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนบริบทเฉพาะของชั้นเรียนและวัฒนธรรมการเรียนรู้ ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เข้ากับประสบการณ์ของเด็ก และนำไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน

คำสำคัญ: ชาติพันธุ์วรรณนา, การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ปฐมวัย, อำนาจในการตัดสินใจของเด็ก

Abstract

This article presents the conceptual and methodological application of an Ethnographic Lens to develop a culturally grounded understanding of science learning in early childhood contexts. It challenges the dominance of the positivist paradigm, which prioritizes measurement and quantitative indicators, by adopting an interpretivist approach that foregrounds children's subjective experiences, worldviews, and the co-construction of meaning in everyday learning. Ethnographic research is positioned as a powerful approach for accessing the complex dynamics of young children's interactions, inquiry processes, and meaning-making within natural classroom settings. Central to this perspective is the recognition of children's voices and respect for children's agency, viewing children as active co-constructors of knowledge rather than passive learners. The study proposes that early childhood teachers assume the role of researchers as the primary research instrument, employing thick description within an ethnographic framework. This methodology is particularly suitable for research with young children who may be unable to express their understanding through conventional tests or questionnaires. Ethnographic inquiry generates rich, context-sensitive insights into classroom culture and pedagogy, connects science learning with children's lived experiences, and informs the design of learning experiences that promote holistic and sustainable development in early childhood.

Keywords: Ethnographic Research, Early Childhood Science Education, Children's Agency

1. บทนำ

เด็กปฐมวัยในช่วงอายุ 3-6 ปี ถูกยกย่องให้เป็น “นักวิทยาศาสตร์โดยธรรมชาติ” ที่ใช้การสำรวจผ่านประสาทสัมผัสและการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกรอบตัว ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนารูปแบบการคิดเชิงตรรกะและทักษะการสืบเสาะหาความรู้ (Adair, 2010) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กในวัยนี้จึงจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตจริง ครอบครัวและบริบททางวัฒนธรรม โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568) อย่างไรก็ตามงานวิจัยด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในบริบทปฐมวัยส่วนใหญ่มักตกอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม (Positivist Paradigm) ซึ่งมุ่งเน้นการวัดผลและผลลัพธ์ผ่านข้อมูลเชิงปริมาณและตัวชี้วัดที่กำหนดโดยผู้ใหญ่ การเน้นผลลัพธ์ภายนอกนี้ได้บดบังโอกาสในการทำความเข้าใจโลกทัศน์ (Worldview) ของเด็ก และละเลยมิติเชิงประสบการณ์และความหมายส่วนบุคคล ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้ง (Polakow, 1982) ในทางตรงกันข้ามการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การวิจัยไปสู่แนวทางเชิงคุณภาพขั้นสูง โดยเฉพาะการสวม “เลนส์ของนักชาติพันธุ์วรรณา” (Ethnography) เปิดโอกาสให้เราสามารถทำความเข้าใจความซับซ้อนของพฤติกรรมการสร้างความรู้ของเด็กปฐมวัยในมิติที่ซ่อนเร้น (Ritchie, 2019) ปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น กิจกรรมเล่นกลางแจ้งที่บ่อทราย การที่เด็กสร้างกำแพงทรายเป็นคลองส่งน้ำและเทน้ำลงบนทราย เผา

สังเกตการดูซึมของน้ำซ้ๆ หากมองผ่านมุมมองทั่วไปอาจถูกมองว่าเป็นเพียง “การเล่น” แต่หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนผ่านเลนส์ชาติพันธุ์วรรณา พื้นที่เล็กๆ นั่นคือ “ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์” ที่เด็กๆ กำลังสืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของสสาร มลสาร การซึมผ่าน และความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลผ่านการลงมือปฏิบัติ รวมถึงภาษาที่ใช้สื่อสารระหว่างกัน การขาดการบรรยายอย่างหนาแน่น (Thick Description) การละเลยมุมมองจากคนใน (Emic Perspective) ทำให้ครูและนักวิจัยพลาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลสำคัญเหล่านี้ (LeCompte & Preissle, 1993)

บทความนี้จึงมีเป้าหมายที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการวิจัยและปฏิบัติการสอน โดยการนำเสนอแนวคิดและกระบวนการของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา พร้อมกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาสามารถช่วยให้ครูเข้าถึงโลกการเรียนรู้ที่แท้จริงของเด็ก และเสริมสร้างบทบาทของเด็กในฐานะผู้สร้างสรรคความรู้ได้อย่างไร

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ

1. อธิบายแนวคิดและหลักการของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาในบริบทการศึกษาปฐมวัย
2. นำเสนอกระบวนการวิจัยและประเด็นทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในเด็ก
3. วิเคราะห์และตีความกรณีศึกษาการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ปฐมวัยผ่านเลนส์ชาติพันธุ์วรรณา

2. นัยยะและการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

2.1 แนวคิด หลักการ และความสำคัญ (Concept and Principles of Ethnographic Research)

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้รับการพัฒนามาจากมานุษยวิทยาวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายในการทำความเข้าใจความหมายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนจากมุมมองของสมาชิกในกลุ่มนั้นๆ (ชาย โพธิสิตา, 2562) ในบริบทศึกษาศาสตร์ การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรนามุ่งศึกษาทำความเข้าใจกลุ่มชนหรือชุมชนผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เพื่อให้ได้มาซึ่งการบรรยายอย่างหนาแน่นเกี่ยวกับวิถีชีวิต Beliefs และปฏิสัมพันธ์ประจำวัน (Creswell, 1998)

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงพันธุวรรณา

การวิจัยเชิงพันธุวรรณามีลักษณะสำคัญเช่นเดียวกับวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นในบทความนี้ผู้เขียนขอแนะนำเสนอหลักการของ Spindler และ Spindler (1992) รวมถึง LeCompte และ Preissle (1993) ซึ่งได้ระบุถึงหลักการสำคัญไว้ ดังนี้

1) การศึกษาในบริบทธรรมชาติของสนามวิจัย (naturalistic study) นักชาติพันธุ์วรรณาเชื่อว่าพฤติกรรมและความหมายของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เป็นธรรมชาติ ปราศจากการปรุงแต่งหรือควบคุมใดๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องเกิดขึ้น ณ สถานที่จริงและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความเชื่อมั่นระหว่างนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูล และสามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งหมดอย่างรอบด้านเป็นองค์รวมในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใน

2) ทำความเข้าใจจากมุมมองของคนใน (emic) การพยายามทำความเข้าใจโลกในสภาวะการณ์และพฤติกรรมต่างๆ จากมุมมอง ความคิด ความเชื่อ และคุณค่าของกลุ่มคนในวัฒนธรรมที่ศึกษา มิใช่มองจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ภายนอก การเข้าถึงความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใน รวมถึงความรู้ที่แฝงเร้นที่ผู้ให้ข้อมูลเองอาจไม่รู้ตัวหรือไม่สามารถอธิบายได้ นักวิจัยจะต้องทำการวิเคราะห์และทำให้ความรู้ที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน

3) นักวิจัยคือเครื่องมือในการวิจัย (researcher as instrument) นักวิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือชีวิตประจำวันของกลุ่มที่กำลังศึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียด การสัมภาษณ์แบบไม่กำหนดกรอบล่วงหน้ายืดหยุ่นไปตามสิ่งที่ค้นพบในบริบทจริง ถูกนำมาใช้เพื่อเจาะลึกความหมายและการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ อาจใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสำหรับการวิเคราะห์

4) การออกแบบวิจัยที่มีพลวัตและเกิดขึ้นจากข้อมูล (emergent and inductive design) การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาไม่ได้เริ่มต้นด้วยสมมติฐานที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ข้อคำถามหรือประเด็นวิจัยค่อย ๆ ก่อตัวและพัฒนาขึ้นจากข้อมูลที่ปรากฏในบริบทนั้น ๆ การตีความหมายเป็นกระบวนการสำคัญที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ร่วมศึกษา ซึ่งนำไปสู่การค้นพบและทำความเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ รวมถึงการนำไปสู่การสร้างหรือพัฒนาแนวคิดสำคัญและทฤษฎีจากฐานข้อมูลเชิงประจักษ์

5) การบรรยายอย่างละเอียด (thick description) นักวิจัยต้องบรรยายพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด รวมถึงการให้บริบททางสังคม วัฒนธรรม ความรู้สึกของผู้คนที่ให้ไว้กับพฤติกรรมเหล่านั้นอย่างรอบด้าน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ

ปรากฏการณ์เห็นภาพรวมของวัฒนธรรมที่ศึกษา และลึกซึ้งถึงความหมายที่คนในสังคมให้ไว้กับประสบการณ์นั้นๆ

6) ความโปร่งใสและตระหนักในบทบาทของนักวิจัย (transparency and researcher reflexivity) นักวิจัยต้องตระหนักและโปร่งใสในการเปิดเผยตัวตน รวมถึงการอธิบายบทบาทและอิทธิพลของตนเองที่มีต่อสถานการณ์ที่ศึกษา การสะท้อนคิดเกี่ยวกับอคติ ประสบการณ์ และมุมมองส่วนตัวของนักวิจัย ถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและความตรงไปตรงมาของผลการวิจัย

2.2 กระบวนการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

Cohen, Manion, and Morrison (2000) ได้เสนอขั้นตอนการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่เป็นระบบ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความตรงไปตรงมาของผลการวิจัย โดยเน้นย้ำถึงสองหลักการสำคัญคือ ความโปร่งใส (Transparency) และการตระหนักในบทบาทของนักวิจัย (Researcher Reflexivity) ซึ่งผู้วิจัยต้องสะท้อนคิดเกี่ยวกับอคติและประสบการณ์ส่วนตัวอยู่เสมอ

ขั้นตอนการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่สำคัญในบริบทการศึกษาปฐมวัย

ลำดับ	ขั้นตอนการวิจัย (Cohen et al., 2000)	การดำเนินการที่ปรับใช้ในบริบทปฐมวัย
1-2	การกำหนดขอบเขตและประเด็นจริยธรรม (Locating Field and Addressing Ethics)	การระดมชุมชนการเรียนรู้ขนาดเล็ก เช่น ห้องเรียนอนุบาล และดำเนินการขอการยินยอมด้วยความสมัครใจเป็นลายลักษณ์อักษร (Informed Consent) จากผู้ปกครอง และขอการยินยอมด้วยความสมัครใจของเด็ก (Assent) (ชาย โพธิสิตา, 2562) โดยเน้นการปกป้องความเป็นส่วนตัว (anonymity)
3-4	การตัดสินใจเลือกกลุ่มตัวอย่างและการเข้าถึงบริบท (Sampling and Managing Entry)	ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เช่น กลุ่มเด็กที่มีปฏิสัมพันธ์สูง นักวิจัยเข้าสู่พื้นที่โดยทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observer) และสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ

ลำดับ	ขั้นตอนการวิจัย (Cohen et al., 2000)	การดำเนินการที่ปรับใช้ในบริบทปฐมวัย
5-7	การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล(Data Collection In Situ)	ใช้เทคนิคที่ยืดหยุ่น เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม, การบันทึกภาคสนามอย่างละเอียด (Field Notes), การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) และการเก็บสิ่งประดิษฐ์ (Artifacts) หรือผลงานของเด็ก ข้อมูลถูกวิเคราะห์อย่างทันทีทันใด (Inductive Analysis) พร้อมค้นหาคำกรณีที่มีความแตกต่าง (Negative/Discrepant Cases)
8-11	การสร้างที่น่าเชื่อถือและการเขียนรายงาน (Trustworthiness and Reporting)	การสร้างที่น่าเชื่อถือ (Credibility) ผ่านการสังเกตการณ์เป็นระยะเวลานาน (Prolonged Engagement) และการเขียนรายงานโดยใช้ การบรรยายอย่างหนาแน่น (Thick Description) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียง (Transferability) ได้

2.3 วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาในการศึกษาปฐมวัย

ในทศวรรษที่ 1960 สังคมโลกตะวันตกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองสำหรับชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน การเคลื่อนไหวเพื่อการปลดปล่อยสตรี และประท้วงต่อต้านสงคราม เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงประเด็นความยุติธรรมทางสังคม ความเท่าเทียมทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อสังคม แนวคิดเหล่านี้ส่งอิทธิพลต่อนักวิจัยหลายท่านให้เริ่มนำการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาปฐมวัย โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจพลวัตที่ซับซ้อนในศูนย์ดูแลเด็ก รวมถึงวิถีชีวิต ความรู้ พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วม Polakow (1982) นักวิชาการที่สนใจการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาในมุมมองต่อเด็กปฐมวัย ได้วิพากษ์วิจารณ์ระบบเศรษฐกิจตะวันตกสมัยใหม่ที่แยกเด็กออกจากโลกการทำงานและลดทอนความเป็นเด็กด้วยการประเมินอย่างต่อเนื่อง เธอเสนอว่า การเล่นของเด็กเป็นกลไกสำคัญในการทำความเข้าใจโลก และไม่ควรถูกแยกออกจากการทำงาน เพราะเมื่อเด็กเล่นพวกเขากำลังทำงานและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีความหมาย อีกทั้งให้มองเด็กในฐานะ “นักแสดงที่มีเจตนา” ผู้สร้างสรรค์โครงการชีวิตด้วยจิตสำนึก เป็น

สิ่งมีชีวิตทางประวัติศาสตร์และผู้สร้างความหมาย เช่นเดียวกับกับ Lubeck (1985) ที่ใช้แนวทางชาติพันธุ์วรรณาในโรงเรียนอนุบาลของชนชั้นกลางและศูนย์เด็กของชั้นแรงงาน เพื่อศึกษาทำความเข้าใจว่าผู้ใหญ่ถ่ายทอดค่านิยม ทักษะคิดและสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เด็กปรับตัวเข้ากับโลกในแบบเฉพาะของพวกเขาอย่างไร และ Adair (2010) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ชาติพันธุ์วรรณา” ให้หลักฐานเชิงลึกจากชีวิตจริงของเด็ก ครอบครัว และครู ช่วยให้นโยบายการศึกษาปฐมวัยสอดคล้องบริบทมากขึ้น เด็กเรียนรู้และก่อรูปอัตลักษณ์ผ่านทุนวัฒนธรรมของตน

จากตัวอย่างงานวิจัยข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าการใช้เลนส์ชาติพันธุ์วรรณามีบทบาทสำคัญในการเปิดเผยโลกการเรียนรู้ของเด็กที่มีถูกมองข้ามภายใต้กรอบการประเมินแบบผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าการเล่นในชีวิตประจำวัน และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กเป็นพื้นที่สำคัญของการสร้างความรู้และอัตลักษณ์ เด็กควรถูกมองในฐานะผู้กระทำการที่มีเจตนาและอำนาจในการสร้างความหมาย การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาจึงมีได้เป็นเพียงระเบียบวิธีในการเก็บข้อมูล หากแต่เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้ครูและนักวิจัยสามารถทำความเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กอย่างลึกซึ้งในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แท้จริง บทเรียนเชิงแนวคิดจากงานเหล่านี้นำไปสู่คำถามสำคัญว่า เมื่อเลนส์ชาติพันธุ์วรรณาถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ปฐมวัยในสถานการณ์จริง จะช่วยเปิดเผยกระบวนการเรียนรู้และการสร้างความหมายของเด็กอย่างไร ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำเสนอกรณีศึกษาเชิงประจักษ์ในบทถัดไป

3. กรณีศึกษา : การเข้าถึงโลกวิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัย

งานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกระบวนการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของเด็ก Karen Murcia (2022) แห่งมหาวิทยาลัย Curtin ประเทศออสเตรเลีย ได้นำเสนอการวิจัยเกี่ยวกับ “ความคิดสร้างสรรค์และการสืบเสาะในโครงการ STEM ของเด็กปฐมวัย” โดยศึกษาเชิงลึกกับเด็กอายุ 4 ปี กลุ่มขนาดเล็กและครูปฐมวัย 3 คน ผู้วิจัยได้ฝังตัวเข้าไปทำความเข้าใจวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่โรงเรียนอนุบาล การวิจัยนี้เน้นการสำรวจความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในฐานะกระบวนการทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ โดยใช้เลนส์ชาติพันธุ์วรรณา ในการตีความข้อมูล (Murcia, 2022)

ต่อไปนี้เป็นวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนจากงานของ Murcia (2022) โดยเปรียบเทียบมุมมองทั่วไปกับมุมมองเชิงชาติพันธุ์วรรณา

3.1 สถานการณ์ที่ 1 : การเรียนรู้จากความผิดพลาด (Learning from Errors)

บริบท : เด็กๆ กำลังเล่นหุ่นยนต์ Bee-Bot และทดลองเขียนโค้ดเส้นทางบนแผนที่ถนน มีเด็กคนหนึ่งเขียนโค้ดผิดพลาด ทำให้หุ่นยนต์ Bee-Bot เดินออกนอกเส้นทาง เด็กคนนั้นจึงพูดขึ้นว่า “ฝั่งไม่ได้อยู่บนถนนซะหน่อย”

มุมมองทั่วไป (General View)	มุมมองเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Lens)
<p>ครูอาจมองว่าเป็นเพียงความคิดเห็นที่เกิดจากความไม่เข้าใจของเด็ก เป็นความผิดพลาดที่ต้องได้รับการแก้ไขความเข้าใจ (Correction) หรืออาจชี้แจงว่าเป็นเพียงการเล่นบทบาทสมมติ (Play Role) เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปตามแผน ครูอาจชี้แจงว่า “แต่วันนี้เรากำลังทำกิจกรรมหุ่นยนต์บนถนนนะลูก”</p>	<p>คำพูดของเด็กที่ว่า “ผึ้งไม่ได้อยู่บนถนนซะหน่อย” ไม่ใช่เพียงแค่การแสดงความคิดเห็นของเด็กทั่วไป แต่คือความจริง (Reality) ที่สะท้อนโลกทัศน์จากมุมมองคนใน (Emic Perspective) นักวิจัย (ครู) ที่ถือว่าตนเป็นเครื่องมือหลัก (Researcher as Instrument) ต้องยอมรับในตรรกะของเด็ก เด็กกำลังเชื่อมโยงการเล่นเข้ากับประสบการณ์เดิมที่เขามี และใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการสืบเสาะหาความรู้เพิ่มเติม เช่น “แล้วหนูคิดว่าผึ้งอยู่ที่ไหนกันจริง ๆ” (Murcia, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ในบริบทธรรมชาติ</p>

จากความสนใจของเด็กครูได้ขยายประสบการณ์สู่การสำรวจภาคสนาม โดยนำเด็กออกไปสำรวจสวนดอกไม้ในศูนย์เด็กเล็กที่เต็มไปด้วยต้น Jacaranda การสำรวจนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาผึ้งที่อาศัยอยู่ในสวน เด็กได้สังเกต จดบันทึก และวาดภาพสิ่งที่พบเจอ การวาดภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงออกและการสื่อสารแนวคิด ซึ่งเด็กใช้การวาดรูปเป็นภาษาสัญลักษณ์ที่สะท้อนความคิดความเข้าใจของพวกเขา นักวิจัยสามารถนำภาพวาดมาวิเคราะห์และตีความเกี่ยวกับแนวคิดของพวกเขา ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการทำ ความเข้าใจความรู้ที่แฝงเร้น (tacit knowledge) จากสถานการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาให้ความสำคัญกับมุมมองและความหมายที่ผู้มีส่วนร่วมสร้างขึ้น ตลอดจนใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายในสถานที่จริงเพื่อสร้างคำบรรยายอย่างละเอียด (thick description) ของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

3.2 สถานการณ์ที่ 2 : การแก้ปัญหาการวัดระยะทาง (Problem Solving in Measurement)

บริบท : เด็กๆ กำลังร่วมมือกันวัดระยะทางการเคลื่อนที่ของหุ่นยนต์ Bee-Bot โดยใช้กระดาษแข็ง ซึ่งไม่ใช่หน่วยวัดมาตรฐาน มีเด็กคนหนึ่งเดินออกไปจากกลุ่ม และกลับมาพร้อมกับ “ไม้บรรทัดมาตรฐาน” เพื่อนำมาใช้วัดแทนกระดาษแข็ง

มุมมองทั่วไป (General View)	มุมมองเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Lens)
<p>ครูอาจมองว่าการกระทำนี้เป็นเพียงความพยายามในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) หรือมองว่าเด็กเกิดความสงสัยแล้วหยิบเครื่องมือมาใช้โดยไม่ได้วางแผนล่วงหน้า</p>	<p>การกระทำนี้แสดงถึง อำนาจในการตัดสินใจของเด็ก (Children's Agency) และการใช้ ความรู้แฝงเร้น (Tacit Knowledge) เด็กคนนี้เชื่อมโยงประสบการณ์เดิม (ไม้บรรทัดคือหน่วยวัดทางการ) กับสถานการณ์ใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์ การลงบันทึกภาคสนามอย่างหนาแน่นจะช่วยเผยให้เห็นกระบวนการคิด การตัดสินใจ และความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวคิดการวัดและหน่วยวัดมาตรฐาน ซึ่งอาจ เกินกว่าความคาดหวังตามพัฒนาการของเด็ก 4 ปี (Murcia, 2022)</p>

3.3 สถานการณ์ที่ 3 : การสร้างบ้านฝั่ง (Co-construction of Knowledge)

บริบท : ในช่วงกิจกรรม Bee-Bot เด็กชายคนหนึ่งเกิดคำถามว่า “ฝั่งนอนที่ไหนในตอนกลางคืน” เขาถามด้วยความสงสัยหลังจากสังเกตเห็นว่าหุ่นยนต์ Bee-Bot ไม่มีบ้าน คำถามนี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนจากการเล่น (Play) ไปสู่การสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) โดยครูสนับสนุนให้เด็กค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับรังผึ้ง และร่วมกันวางแผนสร้างรังผึ้งจากวัสดุหลากหลายชนิด

มุมมองทั่วไป (General View)	มุมมองเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Lens)
<p>มักจะเน้นที่ ผลลัพธ์ (Outcome) เด็กเรียนรู้อะไร หรือเด็กได้พัฒนาทักษะใด ซึ่งมักจะเชื่อมโยงกับหลักสูตรและเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยอาจมองข้ามพลวัตของกระบวนการเรียนรู้และที่มาของคำถามเด็ก เช่น รังผึ้งที่สร้างเสร็จว่าตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และเด็กได้เรียนรู้เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับรังผึ้งมากน้อยเพียงใด</p>	<p>มุ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างความหมายร่วมกัน (Co-construction of Meaning) และวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยความสงสัยของเด็กการที่เด็กตั้งคำถามและครูยอมรับในตรรกะของเด็ก ถือเป็น การให้อำนาจ (Agency) แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง การบันทึกบทสนทนาและพฤติกรรมอย่างละเอียด (Thick Description) แสดงให้เห็นกระบวนการที่เด็ก ๆ ใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) การแสดงออกทางท่าทาง และการทดลองกับวัสดุเพื่อสร้างความเข้าใจในโลกจริง ซึ่งครูคือนักวิจัยที่เป็นเครื่องมือหลักในการสะท้อนคิด (Reflection) และตีความความรู้ที่เกิดขึ้น (Murcia, 2022)</p>

4. ประเด็นพิจารณาด้านจริยธรรมในการวิจัยปฐมวัย (Ethical Considerations)

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาในเด็กปฐมวัยต้องให้ความสำคัญสูงสุดต่อประเด็นทางจริยธรรม โดยยึดหลักสำคัญของจริยธรรมการวิจัย ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for Persons), หลักมุ่งประโยชน์โดยไม่ก่ออันตราย (Beneficence and Non-maleficence) และหลักความยุติธรรม (Justice) (ชาย โปธิลิตา, 2562)

1) การขอการยินยอมที่ซับซ้อน (Layered Consent) นักวิจัยต้องขอ Informed Consent จากผู้ปกครองและต้องได้รับ Assent (การยินยอมของเด็ก) ด้วยความสมัครใจ การอธิบายรายละเอียดของการวิจัยควรเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายทั้งสำหรับผู้ปกครองและตัวเด็กเอง

2) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล (Confidentiality and Anonymity) ต้องมั่นใจว่าอัตลักษณ์ของเด็ก บริบทของสถานศึกษา และข้อมูลส่วนบุคคลจะไม่ถูกเปิดเผยต่อสาธารณะ การใช้อุปกรณ์หรือวิดีโอต้องได้รับความยินยอมเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนได้ง่าย

3) การจัดการกับบทบาทของนักวิจัย (Managing Researcher Role) นักวิจัยต้องตระหนักถึงอิทธิพลของตนเองต่อสถานการณ์ (Researcher Reflexivity) และต้องมั่นใจว่าการเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจะไม่รบกวนหรือสร้างความกดดันให้เด็กต้องเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่นักวิจัยคาดหวัง

5. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้นำเสนอว่า การใช้เลนส์ชาติพันธุ์วรรณนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการวิจัยและปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์ปฐมวัยให้ก้าวข้ามข้อจำกัดของกระบวนการทัศน์แบบปฏิฐานนิยมที่เน้นการวัดผลไปสู่แนวทางเชิงนัยนิยมที่เน้นความเข้าใจเชิงลึกในมิติของประสบการณ์และวัฒนธรรม การสวมบทบาทเป็นนักวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาช่วย พลิกบทบาทของครู จากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ ผู้ร่วมเรียนรู้ (Co-learner) และนักวิจัยผู้เป็นเครื่องมือหลัก (Researcher as Primary Instrument) ครูสามารถเข้าถึง ความรู้แฝงเร้น (Tacit Knowledge) และกระบวนการคิดของเด็กที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการกระทำ ทำความเข้าใจมุมมองภายใน (Emic Perspective) ของเด็กต่อโลกแห่งความจริง บันทึกข้อมูลอย่างละเอียดผ่านการบรรยายอย่างหนาแน่น (Thick Description) เพื่อใช้ในการสะท้อนคิด (Reflection) และปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในห้องเรียน

ข้อเสนอแนะนี้ท้าทายครูปฐมวัยให้เปิดใจลองใช้แนวทางการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเริ่มจากบริบทเล็กๆ ในห้องเรียนของตนเอง ทำความเข้าใจว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไร เด็กมีความรู้สึกอย่างไร ทำไมพวกเขาจึงแสดงออกในลักษณะเหล่านั้น โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการและประสบการณ์สร้างความหมายของเด็กมากกว่าเนื้อหาหรือผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว และการรับฟังเสียงของเด็กอย่างลึกซึ้ง ควบคู่ไปกับการพิจารณาและคำนึงถึงประเด็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการทำความเข้าใจโลกทัศน์ของเด็กอย่างถ่องแท้และเป็นธรรมชาตินี้เอง จะนำไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่ไม่ใช่แค่การสอนเนื้อหา แต่เป็นการบ่มเพาะนักสืบเสาะหาความรู้ที่กล้าคิด กล้าถาม และมี อำนาจในการสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ชาย โปธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สำนักพิมพ์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ.

- Adair, J. K. (2010). Ethnographic knowledge for early childhood [Policy brief prepared for the U.S. Department of Education, Office of Early Learning]. Council on Anthropology and Education, American Anthropological Association.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research methods in education* (5th ed.). RoutledgeFalmer.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Sage Publications.
- LeCompte, M. D., & Preissle, J. (1993). *Ethnography and qualitative design in educational research* (2nd ed.). Academic Press Ltd.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Lubeck, S. (1985). *Sandbox society: Early education in Black and White America*. Falmer Press.
- Murcia, K. (2022). Children's creativity and STEM inquiry projects. *Asia Research Network Journal of Education*, 2(3), 118–126.
- Polakow Suransky, V. (1982). *The erosion of childhood*. University of Chicago Press.
- Ritchie, J. (2019, July). Ethnography in early childhood education. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.532>
- Spindler, G., & Spindler, L. (1999). Cultural process and ethnography: An anthropological perspective. In M. D. LeCompte, W. L. Millroy, & J. Preissle (Eds.), *The handbook of qualitative research in education* (pp. 53–92). Academic Press Ltd.